Dit artikel uit Netherlands Journal of Legal Philosophy is gepubliceerd door Boom juridisch en is bestemd voor anonieme bezoeker

Besprekingen en aankondigingen

De redactie verwelkomt initiatieven tot het schrijven van evaluatieve recensies en korte boekaankondigingen. Neemt u daartoe vooraf contact op met de recensieredacteur.

Nicholas Capaldi, John Stuart Mill. A Biography, Cambridge: Cambridge University Press 2004, 456 p.

John Stuart Mill (1806-1873) wordt door sommigen beschouwd als de verdediger van een tegenstrijdige ethiek. Mill noemde zichzelf utilist en verdedigde in navolging van zijn vader James Mill en Jeremy Bentham het 'Greatest Happiness Principle': een handeling is goed voorzover zij geluk bevordert en slecht voorzover zij ongeluk veroorzaakt. De beste handeling is de handeling die zo veel mogelijk geluk voor zo veel mogelijk mensen ten gevolge heeft. De bekendste hedendaagse criticus van het utilisme is John Rawls die in zijn *A Theory of Justice* de utilisten verweet dat zij het onderscheid tussen personen niet serieus nemen: het is de utilisten te doen om zo veel mogelijk geluk, ongeacht de wijze waarop het geluk over verschillende personen is verdeeld. Dat kan ertoe leiden dat het geluk van bepaalde personen moet worden opgeofferd in het belang van de totale hoeveelheid geluk. Bij Mill schuilt de tegenstrijdigheid van zijn ethiek in het gegeven dat hij in *Utilitarianism* het utilisme verdedigt, terwijl hij in *On Liberty* juist een vurig pleidooi houdt voor individuele vrijheid. Moderne liberalen kunnen het pleidooi van Mill voor vrijheid onderschrijven, maar zij vrezen de opoffering van diezelfde vrijheid ter bevordering van de grootst mogelijke hoeveelheid geluk voor zo veel mogelijk mensen. Communitaristen bekritiseren op hun beurt de liberalen met de stelling dat individuele vrijheid gemeenschapsbanden heeft vernietigd waardoor het traditionele geluk van mensen is verdwenen.
Nicholas Capaldi tracht in zijn biografie van John Stuart Mill te laten zien dat Mill geen tegenstrijdige filosofie verdedigde, maar dat hij consequent redeneerde vanuit een centrale waarde die ten grondslag ligt aan zijn ethiek, zijn politieke filosofie, zijn economische en psychologische opvattingen en zijn standpunten inzake kunst, metafysica en religie: de autonomie van de mens. De kerngedachte van Mill is dat individuele vrijheid een noodzakelijke voorwaarde is voor menselijk geluk. Vrijheid heeft allereerst een politieke en sociale dimensie: vrijheid is de afwezigheid van dwang in de meest ruime zin van het woord. Mensen moeten zelf kunnen bepalen hoe zij hun leven willen inrichten. Mensen mogen elkaar wel bekritiseren vanwege hun manier van leven, maar zij mogen op ande-

Dit artikel uit Netherlands Journal of Legal Philosophy is gepubliceerd door Boom juridisch en is bestemd voor anonieme bezoeker

ren geen dwang uitoefenen om hun leven op een bepaalde manier in te richten.
Vrijheid is in de filosofie van Mill niet beperkt tot de afwezigheid van dwang. Vrijheid omvat ook het vermogen om vrije keuzen te maken en competente oordelen te vormen over wat een leven waardevol maakt. Daarvoor is een bepaald niveau van beschaving vereist. Het vereiste beschavingsniveau is zonder opvoeding en welvaart niet bereikbaar. Individuele vrijheid is daarom volgens Mill slechts mogelijk in een liberale cultuur waarin mensen de mogelijkheid hebben om zich economisch en cultureel te ontplooien tot autonome personen. De liberale cultuur is in de filosofie van Mill geen samenraapsel van individuen die ieder voor zich hun eigen leven leiden. Liberale cultuur impliceert een wederzijdse betrokkenheid en een algemene erkenning van de waarde van autonomie die slechts kan worden gerealiseerd door gemeenschappelijke inspanningen, zodat een rijke diversiteit aan persoonlijke activiteiten kan worden ontwikkeld, waarbij die diversiteit de waarde van het culturele leven voor ieder individu vergroot.
Capaldi gaat ervan uit dat dit autonomiebegrip de centrale gedachte is in het werk en ook in het leven van Mill. In zijn persoonlijke ontwikkeling speelde de intellectuele opvoeding door zijn vader een grote rol. Zij mondde uit in een existentiële crisis in het twintigste levensjaar van Mill. De conclusie die Mill uit zijn crisis trok, was dat een zuiver intellectuele opvoeding, gericht op persoonlijk geluk, onmogelijk haar doel kan bereiken, omdat daarin een noodzakelijk element voor geluk ontbreekt: de spontane ontwikkeling van emoties. Die conclusie werd versterkt door romantische invloeden vanuit Engeland (Wordsworth, Shelley, Coleridge en Carlyle) en Duitsland (Goethe, Humboldt en de idealistische filosofie na Kant) waaraan Mill werd blootgesteld. De opvattingen van Mill over persoonlijke autonomie moeten volgens Capaldi worden beschouwd als een poging om te komen tot een synthese van de Romantiek en de Verlichting. Een typisch element van de Verlichting in de filosofie van Mill is de gedachte dat de mens een 'progressive being' is dat zichzelf door middel van economische en politieke instituties kan ontwikkelen tot een autonoom wezen. De romantische gedachte daarbij is dat een ontwikkeld mens slechts gelukkig kan worden wanneer hij zijn gevoelens kan ontplooien via de vrije expressie in leven, kunst en cultuur.
Een tweede element in de persoonlijke ontwikkeling van Mill was zijn liefde voor Harriet Taylor. Op het moment dat Mill verliefd werd op Harriet was zij getrouwd met John Taylor. De liefde was wederzijds, maar Harriet weigerde te scheiden vanwege het schandaal dat daardoor zou worden veroorzaakt. Het gevolg van die weigering was dat John Stuart Mill en Harriet Taylor weliswaar intensief met elkaar omgingen, maar dat

Dit artikel uit Netherlands Journal of Legal Philosophy is gepubliceerd door Boom juridisch en is bestemd voor anonieme bezoeker

zij geen openlijke liefdesrelatie onderhielden. Dat leidde toch tot allerlei scandaleuze speculaties. Nadat John Taylor in 1849 overleed, trouwden Harriet en John Stuart Mill in 1851, wat ook weer speculaties opriep, omdat het huwelijk de eerdere geruchten over een verborgen verhouding leek te bevestigen. De sociale dwang van roddels en geruchten stond spontaan huwelijksgeluk in de weg. Het huwelijk had zelfs een breuk tot gevolg tussen Mill en zijn moeder, zusters en broers (zijn vader was toen al overleden). Tijdens zijn huwelijk leidde Mill een teruggetrokken leven. Hij kon slechts onbevangen gelukkig zijn bij zijn vrouw. Aan het huwelijksgeluk van Mill kwam vrij snel een einde, omdat zijn vrouw in 1858 overleed. Na de dood van Harriet werd Mill weer maatschappelijk actief, onder andere door het aanvaarden van het rectorschap van St. Andrews University in Schotland (1866) en het bekleden van een parlementszetel van 1865 tot 1868.

De biografie van Capaldi laat overtuigend zien dat Mill een veel diepzinniger en veelzijdiger filosoof is dan tegenwoordig wel eens wordt gedacht. Critici van het utilisme die menen dat de utilisten het onderscheid tussen personen niet serieus nemen, moeten zeker kennis nemen van Capaldi's boek. En de communitaristen die denken dat het liberale mensbeeld is gebaseerd op het idee van de atomistische nutscalculator, doen er eveneens goed aan om het boek van Capaldi te bestuderen. Zijn boek zou bovendien een stimulans kunnen zijn om meer van Mill te lezen dan alleen *On Liberty* en *Utilitarianism*. De verzamelde werken van Mill beslaan 31 kloeke delen en het boek van Capaldi is een aansporing om bijvoorbeeld ook de essays van Mill over natuur, cultuur en religie te lezen. Capaldi tracht te laten zien dat de opvattingen van Mill over deze onderwerpen veel dichter bij het Duitse idealisme van Kant en Hegel staan dan bij het Britse empirisme van Locke en Hume.

Er is ook kritiek mogelijk op het boek van Capaldi. Hij werpt zich op als verdediger van Mill en daardoor lijkt hij kritiekpunten te verdoezelen. Zo kan de vraag worden opgeworpen of er wel een noodzakelijke verband bestaat tussen persoonlijke autonomie en menselijk geluk. Mill lijkt een tamelijk elitaire visie op menselijk geluk te hebben gehad die misschien past bij de poëzielezende intellectueel die zich bewust, maar ook spontaan tot een hoger mens wil ontwikkelen, wat op zich al een problematisch streven is. Moderne politieke filosofieën zoals die van Rawls leggen meer de nadruk op gelijke verdeling van welvaart, zonder dat er vanuit politiek perspectief veel zinnigs te zeggen is over de ware aard van het menselijke geluk. In de politieke filosofie is het universele streven van Mill naar individuele autonomie als hoogste geluksvorm wellicht achterhaald, hoewel zijn filosofie ook als kritiek op relativisme en consumentisme zou kunnen worden opgevat. En als verkondiger van een autonome

Dit artikel uit Netherlands Journal of Legal Philosophy is gepubliceerd door Boom juridisch en is bestemd voor anonieme lezaarten

levensfilosofie zou Mill nog steeds een persoonlijke bron van inspiratie kunnen zijn. Maar ook hierbij kan een kritische vraag worden gesteld die Capaldi niet beantwoordt: was Mill zelf eigenlijk wel gelukkig?

Klaas Rozemond (Amsterdam)